

ТРЕТЕЙСЬКЕ СУДОЧИНСТВО ЯК ДОГОВІРНИЙ АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТУ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Олена Штефан,

*завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат юридичних наук, доцент*

Сучасний світ переживає фундаментальні та динамічні зміни, пов'язані з бурхливим розвитком сучасних технологій. В економіках розвинених держав світу з кожним роком збільшується питома вага галузей виробництва інтелектуальних продуктів, зокрема об'єктів авторського права. В Україні на державному рівні проголошено стратегічний курс на формування інтелектуально орієнтованої економіки, зокрема збільшення обсягів надання високотехнологічних послуг. Це підвищує роль авторського права як галузі, що забезпечує правову охорону результатів творчої діяльності.

Реалізація авторських прав здебільшого здійснюється через укладення авторських договорів про використання певного виду творів, оскільки договірні форми найбільш прийнятні для забезпечення реалізації та охорони особистих і майнових прав автора.

Згідно із ч. 1 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 року № 3792-ХІІ, майнові права автора (чи іншої особи, що має авторське право) можуть бути передані (відчужені) іншій особі, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права. А у ч. 1 ст. 31 цього ж Закону уточнюється, що передання майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформлюється авторським договором.

Згідно із законодавством у сфері авторського права, авторський договір

повинен містити обов'язкові (істотні) умови:

- предмет договору;
- умови, що визначені законодавством як істотні або є необхідними для договору певного виду;
- умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Беручи до уваги положення статей 31-34 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та статей 1109, 1110 ЦК України до обов'язкових (істотних умов) договору у сфері авторського права, належать:

- вид ліцензії;
- конкретні права, що надаються за договором;
- спосіб (способи) використання об'єкта авторського права та суміжних прав;
- строк дії договору;
- територія, на яку поширюється право, що передається;
- розмір, порядок і строки виплати винагороди за використання об'єкта авторського права і суміжних прав.

До інших умов договору, належать:

- визначення термінів, які використовуються в договорі, якщо вони мають особливості практичного застосування;
- передбачення відповідальності сторін договору;
- порядок і спосіб врегулювання спірних проблемних питань,

пов'язаних з договірними відносинами;

- визначення тиражу виготовлення примірників твору (щодо видавничого договору);
- дії сторін у разі виникнення форс-мажорних обставин;
- інші необхідні умови, визначені на розсуд сторін договору.

Як бачимо, серед інших умов договору про використання об'єктів авторського права сторони договору можуть передбачити способи врегулювання спірних проблемних питань.

Згідно із ч. 1 ст. 16 ЦК України кожна особа, також й суб'єкт авторських правовідносин, має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового чи майнового права та інтересу. Водночас, заінтересовані особи можуть захистити свої права не лише в суді, а й альтернативним способом захисту — третейським.

Юридичні та фізичні особи мають право передати на розгляд третейського суду будь-який спір, який виникає з цивільних або господарських правовідносин, окрім випадків, передбачених законом. Спір може бути переданий на розгляд третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди. Спір може бути переданий на вирішення третейського суду до прийняття компетентним судом (місцевий загальний суд чи місцевий господарський суд за місцем розгляду справи третейським судом) рішення у спорі між тими ж сторонами, з того ж предмета і з тих самих підстав (ст. 5 Закону України «Про третейські суди»).

Потреба у третейському розгляді справ визначається кількома чинниками, до яких належать:

- потреба в розвантаженні судів загальної юрисдикції та господарських судів;
- необхідність у забезпеченні заінтересованим особам найбільш кваліфікованого вирішення їхньої справи по суті;

- необхідність щодо скорочення строків розгляду справ та, пов'язаних із цим витрат;
- потреба в забезпеченні збереження комерційної таємниці й таємниці особистого життя заінтересованих осіб при розгляді цивільної справи [1];
- потреба у збереженні співробітництва контрагентів [2].

Існує кілька визначень поняття «третейський суд», зокрема, законодавче та доктринальне.

Так, законодавець під терміном «третейський суд» розуміє недержавний незалежний орган, який утворюється за угодою чи відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб для вирішення спорів, які виникають із цивільних й господарських правовідносин (ст. 2 Закону України «Про третейські суди»).

Доктринальний підхід до визначення цього терміна ставить на меті розкрити сутність цього поняття та показати його особливості й специфіку.

Тож, третейський суд визначається як альтернатива державній юстиції, суд третьої особи, що обирається безпосередньо особами із протилежними вимогами, якому вони добровільно довіряють ухвалення рішення у своїй справі та заздалегідь зобов'язуються виконати це рішення [3]. Третейський суд розглядається як найбільш адекватна ринковим відносинам форма юрисдикції, оскільки передбачає широкий вибір третейських суддів з-поміж незалежних кваліфікованих спеціалістів за ініціативою учасників конфлікту, йдеться про індивідуальний підхід до кожної конкретної справи [4].

Метою третейського вирішення справ є врегулювання конфліктів і забезпечення добровільного виконання зобов'язань. Своєю чергою, завданням третейського суду є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних

ЗАХИСТ ПРАВ

або юридичних осіб завдяки всебічному розгляду та вирішення спорів відповідно до закону (ст. 3 Закону України «Про третейські суди»).

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про третейські суди», третейським судам підвідомчі будь-які справи, що виникають із цивільних й господарських правовідносин, за винятком:

- 1) справ у спорах про визнання недійсними нормативно-правових актів;
- 2) справ у спорах, які виникають при укладенні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб;
- 3) справ, пов'язаних з державною таємницею;
- 4) справ у спорах, які виникають із сімейних правовідносин, крім справ у спорах, що виникають зі шлюбних контрактів (договорів);
- 5) справ про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом;
- 6) справ, однією зі сторін в яких є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ним владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, державна установа чи організація, казенне підприємство;
- 7) справ у спорах щодо нерухомого майна, також і земельних ділянок;
- 8) справ про встановлення фактів, які мають юридичне значення;
- 9) справ у спорах, що виникають з трудових відносин;
- 10) справ, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством і його учасником (засновником, акціонером), зокрема і учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управ-

лінням і припиненням діяльності цих товариств;

- 11) інших справ, які, відповідно до закону, підлягають вирішенню виключно судами загальної юрисдикції або Конституційним Судом України;
- 12) справ, коли хоча б одна зі сторін спору є нерезидентом України;
- 13) справ, за результатами розгляду яких виконання рішення третейського суду потребуватиме вчинення відповідних дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими чи службовими особами та іншими суб'єктами під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема й на виконання делегованих повноважень.

Як бачимо, законодавець дозволяє врегульовувати спірні відносини, що можуть виникнути у сфері реалізації авторських прав, третейським судочинством.

Закон України «Про третейські суди» ст. 7 встановлює два види третейських судів:

- 1) постійно діючі третейські суди;
- 2) третейські суди для вирішення конкретного спору (суди *ad hoc*).

Різниця між ними полягає в тому, що при переданні спору на розгляд третейського суду, створеного для розгляду конкретного спору, сторони повинні самостійно визначити порядок його формування та процедуру розгляду спору. Так, згідно зі ст. 12 Закону України «Про третейські суди», третейська угода може бути укладена у формі третейського застереження в договорі, контракті чи як окрема письмова угода. Третейська угода може містити як вказівку на конкретно визначений третейський суд, так і просте посилання на вирішення відповідних спорів між сторонами третейським судом.

Склад третейського суду формується призначенням чи обранням тре-

тейських суддів (третейського судді). Третейський суд може розглядати справи в складі одного третейського судді або в будь-якій непарній кількості третейських суддів. У третейському суді для вирішення конкретного спору сторони на свій розсуд можуть домовитися про кількісний і персональний склад третейського суду. За всіх умов третейський суд може розглядати справи в будь-якій непарній кількості третейських суддів. Якщо сторони не погодили кількісний склад третейського суду в третейському суді для вирішення конкретного спору, то третейський розгляд здійснюється у складі трьох суддів. Водночас у постійно діючому третейському суді кількісний та персональний склад третейського суду визначається за правилами, встановленими регламентом третейського суду (ст. 16 Закону України «Про третейські суди»). Повноваження складу третейського суду, яким вирішувався спір, припиняються після прийняття ним рішення по конкретній справі (ч. 3 ст. 21 Закону України «Про третейські суди»). Постійно діючий третейський суд підлягає державній реєстрації. Державна реєстрація постійно діючого третейського суду здійснюється Міністерством юстиції України, Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласними, Київським, Севастопольським міськими управліннями юстиції. Постійно діючий третейський суд визнається утвореним з моменту його державної реєстрації (ст. 9 Закону України «Про третейські суди»).

Постійно діючі третейські суди, згідно із ст. 8 Закону України «Про третейські суди» можуть утворюватися і діяти: при всеукраїнських громадських організаціях; всеукраїнських організаціях роботодавців; фондів і товарних біржах, саморегульованих організаціях професійних учасників ринку цінних паперів; торгово-про-

мислових палатах; при всеукраїнських асоціаціях кредитних спілок, Центральної спілці споживчих товариств України; об'єднаннях, асоціаціях суб'єктів підприємницької діяльності — юридичних осіб, зокрема банків.

Постійно діючі третейські суди не можуть утворюватися та діяти при органах державної влади й органах місцевого самоврядування.

До постійно діючих третейських судів належать Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України та Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України. Створення й діяльність зазначених третейських судів врегульовується Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 року № 4002-ХІІ.

Одні третейські суди призначені розглядати справи щодо спорів між фізичними і юридичними особами резидентами України, а інші здійснюють розгляд і вирішення справ у сфері міжнародних економічних відносин (міжнародний комерційний арбітраж).

Зазвичай, рішення третейського суду є остаточним і оскарженню не підлягає. Водночас, законодавцем встановлені випадки, коли рішення третейського суду може бути оскаржене сторонами до компетентного суду, третіми особами, а також особами, які не брали участь у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права і обов'язки (ст. 51 Закону України «Про третейські суди»).

Так, рішення третейського суду може бути оскаржене та скасоване лише за умови, якщо:

- 1) справа, за якою прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;
- 2) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, що виходять за межі третейської угоди.

Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, котра стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

- 3) третейську угоду визнано недійсною компетентним судом;
- 4) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам закону;
- 5) третейський суд вирішив питання про права й обов'язки осіб, які не брали участь у справі (ч. 3 ст. 51 Закону України «Про третейські суди», ч. 2 ст. 389-5 ЦПК України).

Рішення міжнародного комерційного арбітражу може бути скасовано судом лише з підстав, передбачених міжнародним договором України та/або Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» (ч. 4 ст. 389-5 ЦПК України).

Так, арбітражне рішення може бути скасоване судом лише в разі, якщо:

- 1) сторона, що заявляє клопотання про скасування, подасть докази того, що:
 - одна зі сторін в арбітражній угоді була якоюсь мірою недієздатною; або ця угода є недійсною за законом, якому сторони цю угоду підпорядкували, а в разі відсутності такої вказівки за законом України; або
 - її не було належним чином повідомлено про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд або з інших поважних причин вона не могла подати свої пояснення; або
 - рішення винесено щодо не передбаченого арбітражною угодою спору або такого, що не підпадає під її умови, або містить постанови з питань, що виходять за межі арбітражної угоди, проте, якщо постанови з питань, які охоплю-

ються арбітражною угодою, можуть бути відокремлені від тих, що не охоплюються такою угодою, то може бути скасована тільки та частина арбітражного рішення, яка містить постанови з питань, що не охоплюються арбітражною угодою; або

- склад третейського суду чи арбітражна процедура не відповідали угоді сторін, якщо тільки така угода не суперечить будь-якому положенню закону, від якого сторони не можуть відступати, або, за відсутності такої угоди, не відповідали закону; або

2) суд визначить, що:

- об'єкт спору не може бути предметом арбітражного розгляду за законодавством України; або
- арбітражне рішення суперечить публічному порядку України (ч. 2 ст. 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж»).

Порядок оскарження рішення третейського суду до компетентного суду, розгляд компетентним судом заяв про скасування рішення третейського суду і постановлення ухвали про задоволення чи відмову в задоволенні заяви визначається цивільним процесуальним та господарсько-процесуальним законодавством.

У судах загальної юрисдикції провадження в такій категорії справ регламентується розділом VII-1 ЦПК України «Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання», а в господарських судах — розділом XIV-1 ГПК України «Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання». ♦

Список використаних джерел

1. Коршунов Н.М. *Гражданский процесс : учебник* / Н.М. Коршунов, Ю.Л. Марев. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Эксмо, 2007. — С. 732.
2. *Учебник гражданского процесса / под ред. М.К. Треушникова.* — М.: Спарк, 1996. — С. 451.
3. *Гражданское процессуальное право России : учебник для вузов / П.В.Алексий, Н.Д.Эриашвили, В.Н.Галузо и др. ; под ред. проф. П.В.Алексия, проф. Н.Д.Амаглобели.* — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — С. 395.
4. *Воложанин В.П. Несудебные формы разрешения гражданско-правовых споров / В.П.Воложанин ; науч. ред. Ю.К.Осипов.* — Свердловск : Средне-Уральское книжное изд-во, 1974. — С. 14.

ВИЙШЛА З ДРУКУ

Петренко С. А.

Охорона комп'ютерної програми як об'єкта інтелектуальної власності : [монографія] / Петренко С. А. — К. : НДІВ НАПрНУ, 2010. — 190 с.

Пропонована монографія присвячена розгляду питань правової охорони комп'ютерної програми за сучасного стану розвитку інформаційних технологій її створення, а також шляхів удосконалення системи правової охорони зазначеного нетрадиційного об'єкта інтелектуальної власності. Зокрема, автором аналізується понятійний апарат та термінологічний ряд стосовно комп'ютерних програм, який використовується законодавцем не тільки в Україні, а й в інших розвинених країнах світу; досліджується можливість застосування різних режимів правової охорони об'єктів інтелектуальної власності як до комп'ютерної програми в цілому, так і до окремих її елементів. Віддзеркалені в роботі нароби як теоретичного характеру, так і за наслідками практичних досліджень, отриманими, зокрема, методами судово-експертних досліджень комп'ютерної програми, надали змоги сформулювати наукові висновки та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України з питань правової охорони комп'ютерної програми, а також судово-експертної діяльності стосовно цього об'єкта інтелектуальної власності.

Для працівників сфери інтелектуальної власності, правоохоронних, судових органів, адвокатів, судових експертів, науковців, аспірантів, студентів.